

L'ESCRITURA, EL NEUTRE I LA TASCA DE PENSAR. UNA APROXIMACIÓ A MAURICE BLANCHOT A PARTIR DE LA SEVA OBRA CRÍTICA I FILOSÒFICA

JOAN CABÓ RODRÍGUEZ

Universitat Ramon Llull

RESUM: Aquest article pretén fer una aproximació al pensament de Maurice Blanchot (1907-2003) a partir de les obres fonamentals de la seva producció crítica i filosòfica. Tot resseguint la seva reflexió entorn de l'experiència de l'escriptura, la literatura, el "desastre", la noció de "neutre" i l'alteritat, es traça de forma panoràmica la problemàtica general de l'autor francès. Finalment, després de plantejar algunes ambigüitats i crítiques de la seva proposta, es valoren la seva originalitat en el context de la cultura contemporània i les implicacions filosòfiques del seu pensament.

PARAULES CLAU: Maurice Blanchot, crítica literària, escriptura, neutre, desastre.

27

Writing, neuter and task of thinking.

An approach to Maurice Blanchot from his critical and philosophical works.

ABSTRACT: This article aims to do an approach to the thinking of Maurice Blanchot (1907-2003) from the main works of his critical and philosophical production. Following his reflection about writing experience, literature, "disaster", notion of "neuter" and otherness, it draws in a panoramic way the general questions posed by the french author. Finally, after expressing some ambiguities and criticism on his proposal, it judges his originality in the context of the contemporary culture and the philosophical implications of his thinking.

KEYWORDS: Maurice Blanchot, literary criticism, writing, neuter, disaster.

1. Una vida consagrada a l'escriptura o l'esborrament del "jo"

Maurice Blanchot (1907-2003), periodista, metge, crític, literat, assagista i filòsof, consagrà plenament la seva vida –marcada per l'isolament i la malaltia– a la recerca del límit inassolible del qual

sembla provenir la narració literària i al qual sembla tendir tota expressió poètica, artística i filosòfica en sentit ampli. Treballà ininterrompudament per apropar-se a aquella experiència que sembla restar sempre amagada. Així és presentat l'autor, per pròpia voluntat, en algunes edicions dels seus llibres: «Maurice Blanchot (1907-2003) fut romancier et critique. Sa vie fut entièrement vouée à la littérature et au silence qui lui est propre»¹. Ni una paraula més. Blanchot imposa a la seva vida un silenci que deixa parlar una escriptura que ja no li pertany: «Je ne suis pas maître du langage. Je l'écoute seulement dans son effacement, m'effaçant en lui [...]»². Ell mateix percep els seus escrits com a pòstums i quasi anònims³. I és que pensar, en bona mesura, consisteix a esborrar-se⁴, desfer l'*ego* i consagrar l'existència a l'experiència de l'escriptura que obre el *defora* inassolible i fa trontollar les veritats dels sistemes omnicomprendius del "món" racional. Això fa que intents acurats i exhaustius de reconstruir la seva trajectòria vital –com el que ha fet Christophe Bident⁵– resultin, si més no, paradoxals: «L'écrivain, sa biographie: il mourut, vécut et mourut»⁶.

Havent desaparegut voluntàriament de l'escena pública, de Blanchot, amb prou feines en conservem alguna fotografia, però ens ha llegat una quantitat ingent de pàgines en què dialoga amb els literats o pensadors més diversos, accentua els silencis d'una escriptura fragmentària o s'immergeix en un món imaginari angoixant i intensament simbòlic. Durant la seva joventut cultivà la literatura, el periodisme i la crítica. Progressivament, els seus interessos es concentraran en alguns literats –Kafka, Rilke, Mallarmé, Sade...– i en els seus plantejaments hi ressonaran cada cop més la filosofia del Hegel de Kojève, el segon Heidegger o el pensament d'arrel jueva de Lévinas, entre d'altres. Les novel·les aniran deixant lloc a relats curts fins que, a principis dels anys 60, Blanchot conclourà el seu últim *récit*. En la maduresa, la seva escriptura esdevindrà fragmentària,

¹ BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 89), p. 7.

² BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 46.

³ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 637.

⁴ «Penser: s'effacer: le désastre de la douceur.» (BLANCHOT, Maurice (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard, p. 16).

⁵ BIDENT, Christophe (1998). *Maurice Blanchot. Partenaire invisible. Essai biographique*. Seyssel: Champ Vallon. N'és també molt valuosa l'extensa bibliografia final. Per a un accés més introductori i breu a la vida i obra de Blanchot, remetem a l'entrada redactada pel mateix autor a l'*Encyclopédie Universalis*: <http://www.universalis.fr/encyclopedie/maurice-blanchot/>. [Data de consulta: 6/5/2013].

⁶ BLANCHOT, Maurice (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard, p. 61.

desfeta i interrompuda per silencis en què el discurs es prolonga indefinidament d'una manera incessant.

No han estat gaires encara els treballs sobre Maurice Blanchot a casa nostra i, no obstant això, la seva obra sembla haver deixat una empremta inesborrable en la crítica literària i la filosofia del seu temps. Amic de Bataille i Lévinas, contemporani de Foucault, llegit incansablement per Derrida, quedà a l'ombra de les grans figures del moment, però, com observa Paul de Man⁷, constitueix potser una de les aportacions més riques en el si del pensament francès contemporani. Presentarem, en els subapartats que segueixen, alguns dels nuclis clau de la reflexió de Blanchot, resseguint les obres cabdals de la seva producció criticoassagística, per tal d'esbossar l'entramat fonamental del seus plantejaments.

2. L'experiència de l'escriptura i les paradoxes del llenguatge

Des dels orígens del pensament occidental, el llenguatge i el coneixement van lligats a la imatge i a la visió. Així, per a Plató, la realitat del món es contempla en la idea *-idein*, veure. I Aristòtil –per al qual el coneixement comença en les sensacions– iniciarà la seva *Metafísica* dient que, de tots els sentits, el que els humans prefereixen és la vista⁸. Conèixer és veure a la llum del dia. I la visió és ja fer experiència del continu i la Unitat: «[...] voir, c'est faire expérience du continu, et célébrer le soleil, c'est à dire, par-delà le soleil: l'Un»⁹. També la fenomenologia de Husserl parla del *logos*, el coneixement i l'ésser en termes de llum i idealitat. I a aquest regne del llenguatge pertany també el *logos* ontològic de Heidegger, que tracta l'Aparèixer com a sentit i la llum com a presència. Així, doncs, el postulat sobre el que es fonamenta implícitament el pensament occidental, segons Blanchot, és que el coneixement d'allò visible-invisible és el coneixement mateix.

Blanchot contrastarà aquest postulat filosòfic amb l'experiència que li proporciona la literatura i prendrà com a hipòtesi que l'escriptura sempre ha trencat amb el llenguatge així concebut. El llenguatge literari no és pas el tot del sistema ni la claredat del concepte. L'àmbit

⁷ Cf. DE MAN, Paul (1983). *Blindness and Insight. Essays in the Rhetoric of Contemporary Criticism (Second Edition, Revised)*. Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 60-61.

⁸ Cf. ARISTÓTELES (1970). *Metafísica* (Ed. Trilingüe V. García Yebra), Vol. I. Madrid: Gredos, pp. 2-3.

⁹ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 39.

de la ficció i la irrealitat consagra una escriptura que tendeix a desfer-se –desobrar-se, fragmentar la seva unitat– i que apunta a la “nit”¹⁰. El llenguatge, doncs, no és, per a Blanchot, allò que garanteix la veritat, el sentit, l'ordre i el control del temps, sinó que –com diu Foucault fent-se'n ressò– esdevé transparència recíproca de l'origen i la mort, que s'experimenta en l'escriptura¹¹.

En el pròleg *De l'angoisse au langage*¹² –afegit el 1971 a l'obra *Faux pas*, (1943)–, Blanchot sosté que sovint les apories del llenguatge no són preses seriosament. Cal atendre aquestes paradoxes, que fan descobrir sempre en la formulació de la soledat més radical la necessitat de la comunicació i la presència d'una alteritat radical i inexpressable, que es fa present com a absència i que roman exterior a tota subjectivitat. Aquesta sortida del tancament i la soledat l'expressa d'una manera privilegiada l'escriptor que, dominat per l'angoixa, no té res a dir però ha de restar fidel al discurs. El llenguatge no queda tancat en ell mateix, ni porta al solipsisme, sinó que tendeix sempre cap enfora i, en el seu sentit més primordial, no és pas el de la lògica o dels sistemes tancats, sinó el llenguatge literari, que passa per aquesta experiència d'escriptura.

30

Després de la “revolució copernicana” que ha suposat el gir lingüístic al s. XX, el llenguatge no és només un instrument del pensament, sinó que el pensament ha de girar al voltant del llenguatge per retrobar la seva natura autèntica –així ho afirma Blanchot seguint Jean Paulhan¹³. En aquesta mateixa direcció, cal posar de manifest la confluència de la literatura i la filosofia contemporànies en la reflexió sobre el llenguatge, fruit de la voluntat d'ambdues disciplines de mantenir una recerca fins al final de les coses. Més enllà de l'expressió conceptual del pensament, la literatura –tot suspenent les propietats lògiques del llenguatge, o bé ajuntant-hi les seves propietats alògiques– és qui realitza la veritable vocació del llenguatge.

En una concepció propera a la de Heidegger, Blanchot sosté que és en la poesia on es revela la veritable essència del llenguatge: el poder d'evocar els misteris que no es poden expressar. Tal com afirma Lévinas, comentant Blanchot, l'escriptura i la poesia trenquen amb la Unitat i la universalitat dels sistemes lògics: «Parler, écrire

¹⁰ «Car écrire est chose nocturne; c'est s'abandonner aux puissances sombres, descendre vers les régions d'en bas, se livrer aux étreintes impures.» (BLANCHOT, Maurice (1971). *L'amitié*. Paris: Gallimard, p. 295).

¹¹ FOUCAULT, Michel (1986). *La pensée du dehors*. Montpellier: Fata Morgana, p. 61.

¹² BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *Faux pas*. Paris: Gallimard, p. 9-23.

¹³ Cf. BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *Faux pas*. Paris: Gallimard, p. 101.

c'est tenter de rompre le définitif de l'éternité [...]»¹⁴. «La poésie transformerait les mots, indices d'un ensemble, moments d'une totalité, en signes délivrés perçant les murs de l'immanence, dérangeant l'ordre»¹⁵. L'experiència de l'escriptura posa també de manifest que, en un cert sentit, no és pas l'home qui disposa del llenguatge com a instrument, sinó el llenguatge qui disposa de l'home i li garanteix un món¹⁶. Allò propi del llenguatge, doncs, no és tant l'adequació a un món o la versemblança amb aquest, sinó constituir un món, i això és el que fa la literatura.

Blanchot remet no només a la poesia i a la literatura, sinó també a l'experiència de l'escriptura automàtica –recurrent entre freudians i surrealistes– a fi de captar la profunditat del llenguatge que s'amaga sota el seu ús comú¹⁷. El fons que s'obre no té res a veure amb el llenguatge del món, del qual disposem i a través del qual disposem de les coses; l'escriptura automàtica mostra la no-disponibilitat del llenguatge i la murmuració infinita que s'obre sota la paraula comuna: «[...] langage sans silence, car le silence en lui se parle. L'écriture automatique est l'affirmation de ce langage sans silence, de ce murmure infini ouvert près de nous, sous notre parole commune et qui semble comme une source intarissable»¹⁸. Escriure, doncs, és entrar en contacte amb la profunditat irreductible de l'imaginari, la nit primordial de l'absència, el fons al·lògic que és més ençà i més enllà de tot món, de tot sentit, de tota veritat i de tota presència.

L'escriptura expressa una raó desmesurada que excedeix tant el llenguatge quotidià com el lògic i científic i que és més fonamental

¹⁴ LÉVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, p. 32.

¹⁵ LÉVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, p. 39.

¹⁶ «Le langage est ce qui fonde la réalité humaine et l'univers. L'homme qui se révèle dans un dialogue où il trouve son événement fondamental, le monde qui se met en paroles par un acte qui est sa profonde origine, expriment la nature et la dignité du langage. L'erreur est de croire que le langage soit un instrument dont l'homme dispose pour agir ou pour se manifester dans le monde; le langage, en réalité, dispose de l'homme en se qu'il lui garantit l'existence du monde et son existence dans le monde. Nommer les dieux, faire que l'univers devienne discours, cela seul fonde le dialogue authentique qu'est la réalité humaine et cela aussi fournit la trame de ce discours, sa brillante et mystérieuse figure, sa forme et sa constellation, loin des vocables et des règles en usage dans la vie pratique.» (BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *Faux pas*. Paris: Gallimard, p. 191).

¹⁷ Cf. BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 89), pp. 236-237. La referència a l'escriptura automàtica és recurrent en Blanchot. Vegeu també, p.ex. BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *La part du feu*. Paris: Gallimard, p. 93, o BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 602.

¹⁸ BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 89), p. 239.

que aquests. Blanchot arriba a afirmar l'escriptura com a *a priori*, transcendental o condició de possibilitat de tot llenguatge i, per tant, també de tota ciència¹⁹. «Rien ne précède l'écriture»²⁰. Com sosté a *Le pas au-delà*, l'escriptura és el substrat fonamental que no permet el lligam amb l'ésser, experiència límit que qüestiona l'ordre de l'univers constituït com a unitat, certesa o veritat, contacte amb la profunditat sobre la qual aquest es configura, qüestió indepassable que fa esdevenir la pregunta per l'escriptura literària la pregunta darrera²¹.

Blanchot distingeix diverses vegades al llarg de la seva obra entre aquests dos tipus diversos de llenguatge –el llenguatge del món i el llenguatge de l'escriptura–, amb formulacions diferents però afins entre elles. Una d'aquestes distincions és la que fa a *Faux pas* entre el llenguatge ordinari, de la vida pràctica, com a instrument i mitjà de coneixement, i el llenguatge poètic, com a llenguatge essencial que fonamenta un món²². Aquesta distinció es fa també present en l'article «Poésie et langage»²³. Blanchot, en *L'espace littéraire*, distingeix –seguint Mallarmé– aquests dos tipus de llenguatge a partir d'un doble estat de la paraula: la paraula bruta i la paraula essencial²⁴, distinció que ja havia fet a *La part du feu*²⁵ i que retrobarà en *L'amitié*, considerant-la el veritable «bilingüisme»²⁶. La paraula bruta és la que ens dona les coses en la seva presència –representa–; la paraula essencial, en canvi, és la paraula que

¹⁹ «De sorte qu'il n'y a, en un sens rigoureux, de science qu'à partir d'une théorie de la constitution de la science, laquelle, elle-même, ne peut s'atteindre que par l'examen de savoir si un discours scientifique est possible. Mais qu'est-ce qu'un discours scientifique, sinon un discours qui exige l'écriture et qui exige de l'écriture la forme capable de lui garantir sa spécificité? Finalement, ce qu'on appelle «transcendance» (mot certes déplacé) est donné dans et par l'écriture et par l'aptitude de celle-ci (aptitude nécessairement glissante) à sortir de l'idéologie.» (BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 89), p. 373).

²⁰ BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 89), p. 630.

²¹ «Écrire comme question d'écrire, question qui porte l'écriture qui porte la question, ne te permet plus ce rapport à l'être –entendu d'abord comme tradition, ordre, certitude, vérité, toute forme d'enracinement– que tu as reçu un jour du passé du monde, domaine que tu étais appelé à gérer afin d'en fortifier ton «Moi », bien que celui-ci fût comme fissuré, dès le jour où le ciel s'ouvrit sur son vide. [...]» (BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 9.)

²² Cf. BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *Faux pas*. Paris: Gallimard, pp. 128-129.

²³ BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *Faux pas*. Paris: Gallimard, pp. 157-162.

²⁴ Cf. BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 89), pp. 38-43.

²⁵ Cf. BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *La part du feu*. Paris: Gallimard, p. 37.

²⁶ Cf. BLANCHOT, Maurice (1971). *L'amitié*. Paris: Gallimard, p. 171.

fa desaparèixer, que suggereix i evoca, és el llenguatge que *es* parla –en el sentit reflexiu–, on el món calla. També, a *Le livre à venir*, Blanchot diferencia el llenguatge del món, que és per excel·lència poder, de la paraula del poeta, que no entra en cap relació dialèctica de poder ni servitud, d'amo i esclau, i expressa un lligam nu i estranger al poder²⁷.

L'escriptura serà, doncs, per a Blanchot, el moviment que qüestiona radicalment la totalitat i el llenguatge en tant que comprensió i representació del món, trencament antimetafísic introduït per l'escriptura en el si de la cultura occidental:

Écrire, l'exigence d'écrire: non plus l'écriture qui s'est toujours mise (par une nécessité nullement évitable) au service de la parole ou de la pensée dite idéaliste, c'est-à-dire moralisante, mais l'écriture qui, par sa force propre lentement libérée (force aléatoire d'absence), semble ne se consacrer qu'à elle-même qui reste sans identité et, peu à peu, dégage des possibilités tout autres, une façon anonyme, distraite, différée et dispersée d'être en rapport par laquelle tout est mis en cause, et d'abord l'idée de Dieu, du Moi, du Sujet, puis de la Vérité et de l'Un, puis de l'idée du Livre et de l'Oeuvre, en sorte que cette écriture (entendue dans sa rigueur énigmatique), loin d'avoir pour but le Livre, en marquerait plutôt la fin: écriture qu'on pourrait dire hors discours, hors langage.²⁸

33

I és quan el pensament es retira de pensar la unitat sense caure en el no-res quan sorgeix la paraula fragmentària, afirmació radical de la diferència, diferència que expressa la realitat del llenguatge i que suposa un buit infranquejable entre significant i significat que no pretén reduir-se a la identitat. Donar a les paraules el seu sentit és no reduir-les al Sentit, és a dir, no pensar l'U indiferenciat, sinó l'entredos del diàleg i l'entremig –que no és mai al mig– de les paraules. Blanchot encarnarà plenament l'escriptura fragmentària a *Le pas au-delà* (1973) i a *L'écriture du désastre* (1980). Cal notar la diferència del fragment amb l'aforisme: tot i que García Berrio apunta a una certa continuïtat entre l'aforisme nietzschia i l'escriptura fragmentària de Blanchot²⁹, ens decantem per la interpretació de Gregorio Avilés, que remarca la distinció entre ambdós afirmant que, mentre l'aforisme

²⁷ Cf. BLANCHOT, Maurice (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 48), pp. 48-49.

²⁸ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. VII.

²⁹ Cf. GARCÍA BERRIO, Antonio (1994). *Teoría de la literatura*. Madrid: Cátedra, p. 423.

deu encara molt a la forma i al sentit del seu contingut, l'escriptura fragmentària apunta més enllà, al *de fora* com a lloc de la diferència³⁰. De fet, serà Blanchot mateix qui afirmarà que aforismes, citacions, màximes o pensaments potser encara s'allunyen més del fragment que el discurs continu³¹: «Il ne se délimite plus, il se fragmente»³², afirmació que té una clara ressonància mallarmiana³³.

Afirmant el *logos* com a lloc de la diferència, Blanchot s'apropa també al pensament d'Heràclit. El llenguatge, més enllà de la representació i la significativitat o el buit i el "relativisme" absolut, esdevé aquell que indica, tendint a allò que també afirmà Heràclit en el fragment 93 –esmentat per Blanchot en diverses ocasions³⁴: «El Senyor l'oracle del qual és a Delfos ni diu, ni amaga, produeix signes»³⁵.

3. La literatura o la descoberta de la veu narrativa

Si la tasca a la qual Blanchot consagrà la seva vida fou l'escriptura, la qüestió que persegueix tota la seva recerca és la pregunta per la literatura: «Qu'est-ce qui est en jeu par ce fait que quelque chose comme l'art ou la littérature existerait?»³⁶. I les implicacions de la pregunta –tal com sosté Françoise Collin– són filosòfiques: «Ce qui intéresse Blanchot, ce qui nous intéresse ici, n'est pas d'ordre psychologique mais philosophique, et la question n'est pas: comment certains deviennent-ils écrivains? mais plutôt: en quoi consiste l'expérience littéraire?»³⁷. L'escriptura literària, com ja hem dit abans, desobre l'univers de sentit i remet més enllà de tot món. Però, en el fons de la descoberta de la nit de l'imaginari, hi apareix, sobretot, la imper-

³⁰ Cf. GREGORIO AVILÉS, Juan (1995). *La voz de su misterio. Sobre filosofía y literatura en Maurice Blanchot*. Murcia: Centro de Estudios Teológico-Pastorales «San Fulgencio», pp. 137-138.

³¹ Cf. BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, pp. 62-63.

³² BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 92.

³³ Cf. MALLARMÉ, Stéphane (1993). *Obra poética I-II*. Madrid: Hiperión, pp. 130-133.

³⁴ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 44, 130-131, 471.

³⁵ La traducció, propera a les versions franceses que fa servir Blanchot, és nostra. Vegeu, si voleu, el fragment grec original recollit per Plutarc i una proposta diferent de traducció al català: FERRER GRÀCIA, Joan, ed. i trad. (2011). *De Tales a Demòcrit. El pensament presocràtic. Fragments i testimonis*. Girona: Edicions de la Ela Geminada, p. 348-349.

³⁶ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. VI.

³⁷ COLLIN, Françoise (1986). *Maurice Blanchot et la question de l'écriture*. Paris: Gallimard, p. 31.

sonalitat. Per l'escletxa de la veu narrativa (*il*), l'obra literària remet a un espai literari on l'autor no té el poder del treball del "Dia". És l'espai inassolible, de la impossibilitat. La literatura és, doncs, –com sosté Jean-Luc Nancy– qui fa aquest pas més enllà, qui "realitza" el *neutre* –noció que comentarem més endavant– sense anomenar-lo³⁸. En el moviment de l'escriptura que la literatura exigeix parla la profunditat sense intimitat, una paraula impersonal, més enllà de la veritat, el *defora* mateix³⁹. Pensar la literatura com una falsificació de la realitat seria quelcom simplista. La literatura no ens fa pensar en un falsificador universal –que podria implicar el pensament d'un déu creador–, sinó sempre més enllà, cap allò impersonal i neutre⁴⁰.

L'experiència de la literatura és la prova de la dispersió, l'apropament a allò que escapa a la unitat: «[...] dans la littérature se jouerait quelque affirmation irréductible à tout processus unificateur, ne se laissant pas unifier et elle-même n'unifiant pas, ne provoquant pas à l'unité»⁴¹. Allò que la literatura cerca va més enllà del Llibre o l'Obra com a expressió d'aquesta unitat: «[...] la littérature et la poésie sont le lieu d'un secret qu'il faut peut-être préférer à tout, même à la gloire de faire des livres»⁴². Així, doncs, la idea d'obra i l'artista com a personalitat creadora desapareixen. En l'espai literari no és el "jo" qui parla, sinó que és la neutralitat mateixa qui parla. La mirada de l'art i la literatura és una mirada desinteressada, que suposa una mort al "jo", una experiència extàtica. La mort del subjecte, de fet, és un aspecte prou important en Blanchot com per fer un apropament al seu pensament partint d'aquesta qüestió –així ho pretenen Christa i Peter Bürger⁴³.

L'escriptor que segueix l'exigència literària renuncia a dir *Jo* i substitueix *Jo* per *Il*. Es fa difícil traduir *Il* amb precisió a la nostra llengua. Es tracta d'un pronom de tercera persona que es fa servir alhora en la llengua francesa de manera impersonal i en gènere neutre, com en l'expressió *Il y a* –"hi ha"–, o *Il pleut* –que traduïm simplement per

³⁸ NANCY, Jean-Luc (2011). «Le neutre, la neutralisation du neutre». *Cahiers Maurice Blanchot* 1, p. 24.

³⁹ Cf. BLANCHOT, Maurice (1973). *L'amitié*. Paris: Gallimard, p. 244.

⁴⁰ Cf. BLANCHOT, Maurice (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 48), p. 132.

⁴¹ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 594.

⁴² Cf. BLANCHOT, Maurice (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 48), p. 80.

⁴³ Cf. BÜRGER, Christa i BÜRGER, Peter (1998). *La desaparición del sujeto. Una historia de la subjetividad de Montaigne a Blanchot*. Madrid: Akal, pp. 283-296.

“plou”, diferent també de l’“hom” o l’“es” –v. gr. “hom parla”, “es diu”– que s’expressa en francès amb *on*⁴⁴ –“*on parle*”, “*on dit*”– i que apropiàrem no tant a l’origen i profunditat a què apunta la literatura, sinó més aviat a la *xerrameca* que Heidegger anomena amb el *man*. Cuesta Abad, en un cert moment, designa l’espai literari amb l’expressió castellana *ahí*, que interpreta a partir de la seva etimologia i sembla traslluir el neutre⁴⁵. Segons Cuesta Abad, *ahí* expressa un lloc de més a més, ni aquí ni allà. L’etimologia –“*ad hic*”– conté una preposició transitiva –*ad*– que ajuda a expressar un lloc que està venint, sempre per venir. Alhora, *ahí* inclou un hiat en el seu bell mig –/a : í/– lloc on no es pot estar: *ahí* és el lloc de la literatura. Interpretació molt suggerent, però que pel seu ús adverbial tampoc es pot equiparar ben bé a l’*Il*. Per a Blanchot, *Il* és la veu narrativa, designa una pluralitat que no pot ser esmentada en plural perquè s’equipararia a un conjunt analitzable⁴⁶. Blanchot opta en alguna ocasió per no introduir-lo amb majúscula –escriu “*il*” en lloc d’“*Il*”– i no conferir-li un excés de sentit que el faria designar quelcom que, de fet, ningú no coneix⁴⁷. Blanchot l’expressarà també com a “(*il*)”, anomenant-lo una obertura prohibida⁴⁸. Finalment, tampoc no gosarà afirmar l’*il* com a personal ni impersonal: *il* acaba essent –com també direm referint-nos al *neutre*– una paraula excessiva, «un mot de trop»:

36

Qu’il soit majuscule, minuscule, en position de sujet, en situation de pléonasmе, indiquant tel autre ou aucun autre ou n’indiquant que sa propre indication, le *il* sans identité; personnel? impersonnel? pas encore et toujours au-delà; et n’étant pas quelqu’un ou quelque chose, pas plus qu’il saurait avoir pour répondant la magie de l’être ou la fascination du non-être. Pour l’instant, la seule chose à dire: *il*, un mot de trop, que par ruse nous situons au bord de l’écriture, soit le rapport d’écriture à l’écriture, lorsque celle-ci s’indique au bord d’elle-même⁴⁹.

⁴⁴ Encara que Blanchot en algun moment aproxima *Il* a *On*. Cf. p. Ex., BLANCHOT, Maurice (1955). *L’espace littéraire*. Paris: Gallimard. (Folio Essais; 89), pp. 27-28. No obstant això, més enllà de petites excepcions com aquesta, Blanchot es referirà a la impersonalitat a partir de l’*Il*, i de manera molt insistent en obres posteriors, com *Le pas au-delà*.

⁴⁵ CUESTA ABAD, José Maria (2001). *La escritura del instante. Una poética de la temporalidad*, Madrid: Akal, pp. 190-191.

⁴⁶ Cf. BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p.10.

⁴⁷ Cf. BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 11.

⁴⁸ Cf. BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 32.

⁴⁹ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 14.

En l'interior de l'obra literària, doncs, en la seva intimitat més profunda, hi trobem l'exterioritat més radical, una atracció vers un punt infinitament exterior, que s'expressa de forma neutra a través de la veu narrativa. Aquesta exterioritat no és divina⁵⁰, va més enllà de tota delimitació, però constitueix l'origen de la creació artística: «Il n'y aura pas de communication véritable, ni de chant, si le chant ne peut pas descendre, en deçà de toute forme, vers l'informe et vers cette profondeur où parle la voix extérieure à tout langage»⁵¹. Blanchot es distancia radicalment, doncs, en la seva reflexió sobre la creació artística d'altres autors com Steiner, que proposa que tota creació remet a una Creació, que en l'art hi ha una presència i que la gramàtica d'allò insondable és l'ésser:

[...] hay creación estética porque hay *creación*. [...] El núcleo de nuestra identidad humana es nada más y nada menos que la tornadiza aprehensión de la presencia, la facticidad y la perceptible sustancialidad radicalmente inexplicables de lo creado. Es; somos. Ésta es la rudimentaria gramática de lo insondable⁵².

Contra això Blanchot proposa una comprensió de l'art que, trencant amb la noció d'autoria, no remet a un Creador com a analogat principal, reconeix en l'absència –i no en una presència– el secret que l'obra guarda i remet a l'insondable no a través de l'ésser, sinó des de la gramàtica de l'impersonal i la veu narrativa (*il*).

Blanchot ha dedicat a la veu narrativa un capítol especialment interessant a *L'entretien infini: La voix narrative (le «il», le neutre)*⁵³. Havent sostingut que la veu narrativa és la veu que porta el neutre, Blanchot –en les darreres pàgines del capítol citat– explica en tres punts què ens indica això i què implica parlar en neutre: 1) Parlar en neutre és parlar a distància, sense mediació ni comunitat, experimentant el distanciament infinit de la distància i la seva irreciprocitat. 2) La paraula neutra ni revela ni amaga –no *significa* segons el mode òptic del coneixement associat a la llum i a la visió. 3) L'exigència del neutre tendeix a suspendre l'estructura atributiva del llenguatge, el lligam amb l'ésser. Aquestes tres característiques dibuixen un pensament que defensa la irreductibilitat de l'alteritat, que proposa

⁵⁰ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 514.

⁵¹ BLANCHOT, Maurice (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 48), p. 169.

⁵² STEINER, George (1991). *Presencias reales*. Barcelona: Destino, p. 244-245.

⁵³ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 556-567.

un ús no representatiu del llenguatge i que es desvincula de l'ésser –o no el pren com a darrer fonament de la realitat–, respectivament. Ens sembla, en aquests punts, veure esbossats ja de manera sintètica els nuclis fonamentals del pensament de Blanchot.

La formulació de la impersonalitat no està exempta, però, d'ambigüitats. Lévinas interpreta que és aquest parlar impersonal el que revela allò que sempre roman *altre*. Així, la literatura «[...] laisse parler et s'accomplir ce qui est le plus radicalement non-monde, l'être de l'étant –la présence même de sa disparition»⁵⁴. També a *Ètica i infinit*, Lévinas esmenta com Blanchot ha tractat el tema de l'*il y a* des de les nocions de *neutre* i *defora* –al qual també ell mateix es referirà en el seu pensament⁵⁵. El mateix Lévinas, a *Totalitat i infinit*, parla de la murmuració anònima i impersonal d'aquest *il y a*, no obstant això, com a contrapunt a Blanchot, formula, més enllà d'aquesta “nit de l'insomni”, una altra nit misteriosa que es descobreix per l'*eros*, un *lloc altre* que relaciona també amb la transcendència manifestada per la fecunditat humana, que no es dissol en l'anonimat de l'*hi ha*. L'amor, doncs, per a Lévinas –que sembla anar més lluny que Blanchot en aquesta reflexió–, ens condueix més enllà de la impersonalitat, cap a quelcom no personal, però on allò personal no trontollarà⁵⁶. Per a Lévinas, l'alteritat, més enllà de la impersonalitat, queda reflectida en un rostre concret, mentre que, per a Blanchot, aquesta recerca de l'altre sembla diluir-se en la neutralitat i desembocar en una paradoxa: la recerca de l'altre l'ha conduït a un mar anònim i impersonal. D'aquest problema i de les afinitats i divergències en aquest sentit entre Blanchot i Lévinas, se'n farà també ressò Marlène Zarader⁵⁷.

Per la seva banda, Antonio García Berrio no identifica precipitadament aquest *il* narratiu amb una impersonalitat absoluta i destaca

⁵⁴ LÉVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, p. 15.

⁵⁵ Cf. LÉVINAS, Emmanuel (1991). *Ètica e infinito*. Madrid: Visor, pp. 46-47.

⁵⁶ Cf. LÉVINAS, Emmanuel (2006). *Totalidad e infinito*. Salamanca: Sígueme, pp. 265-279.

⁵⁷ Cf. ZARADER, Marlène (2001). *L'être et le neutre. À partir de Maurice Blanchot*. Lagrasse: Verdier, pp. 236-239. I més endavant la menció de la paradoxa esdevindrà més crítica, ja que el propòsit de Blanchot de superar la identitat i reivindicar l'altre sembla quedar frustrat en retornar a una nit impersonal: «[...] il apparaît qu'à force de rapporter toute chose à la pure différence que serait la mort (si nous pouvions l'atteindre), elle s'enferme finalement dans une nuit où toutes les vaches sont grises, et elle instaure la morne identité qu'elle avait voulu combattre.» (p. 277).

la veu narrativa com a mitjà per a l'èxtasi del jo i l'aprofundiment de l'alteritat radical de l'altre:

La tercera persona de la narración se distancia naturalmente de la primera del *yo*, sin convertirse fácilmente en un equivalente absoluto de la impersonalidad, del abandono del *yo* del que procede. Es un *él* que «*destituye todo sujeto*» en la medida en que se afirma como representación de un *yo*, con el que la estructura de la lengua ha descompuesto la simetría exacta.

Bajo la conciencia neutral del *él* narrativo, con proyección disimétrica de la conciencia del *mismo* que el *yo* identifica como propia, se profundiza la alteridad radical del otro, establecida como relación infinita pura sin término de referencia⁵⁸.

4. El desobrament de la Unitat o el *desastre* com a tasca del pensament

La descoberta de la discontinuïtat i la fragmentarietat fonamentals de l'escriptura literària implica un pensament obert que renunciï a la unitat acomplerta i a la totalitat omnicomprendiva. De fet, la tasca poètica era també, en el fons, una recerca del tot, però assumeix la seva impossibilitat⁵⁹. La recerca de la totalitat sembla haver portat, en literatura, a una paradoxa: allò que pretenia convertir-se en Tot –el Llibre, equivalent del món, explicació de l'univers– porta en si mateix el germen de la seva desfeta i esdevé l'esclat mateix de la totalitat, «une vierge absence éparse»; dir-ho tot comporta al mateix temps reduir-ho tot a no-res: «Tout prôferer, c'est aussi proférer le silence»⁶⁰.

L'escriptura literària es converteix en el reialme del *désastre*, que combat tota pretensió d'unitat realitzada i sistema consumat. Aquesta fou l'experiència de Pascal, que, volent construir una obra de raó i amb ordre per fer apologia de la fe –segons Blanchot–, acabà per llegar-nos una obra –els *Pensaments*– totalment fragmentada per l'angoixa i l'ambigüïtat de la vida, cosa que la converteix precisament en un testimoni de l'existència real⁶¹. La tasca d'un pensament autèntic consistirà a portar al pensament el propi *desastre* i esquarterar tota pretensió d'universalitat per tal de fer esclatar el Mateix i

⁵⁸ GARCÍA BERRIO, Antonio (1994). *Teoría de la literatura*. Madrid: Cátedra, pp. 421-422.

⁵⁹ Cf. BLANCHOT, Maurice (1949). *La part du feu*. Paris: Gallimard, p. 108.

⁶⁰ BLANCHOT, Maurice (1949). *La part du feu*. Paris: Gallimard, p. 43.

⁶¹ Cf. BLANCHOT, Maurice (1949). *La part du feu*. Paris: Gallimard, p. 261.

deixar lloc a l'alteritat: «Penser, ce serait nommer (appeler) le désastre comme arrière-pensée.»⁶² El *des-astre* és la ruptura amb l'astre, amb qualsevol mena d'unitat o totalitat. El *désastre* no té sentit, no té res a veure-hi, així com tampoc pot esdevenir *désastre* absolut. Blanchot no sembla tampoc menysprear els intents d'unitat en el pensament, però remarca que són invàlids si dissolen la multiplicitat. Més enllà de la *unitat santa i real* de l'ontologia i de les distincions ésser/no-ésser, veritat/falsedat, vida/mort, cal reafirmar el *désastre* de la separació, la ruptura, la revolta, la repetició interminable, el retorn, que esgota l'ésser⁶³.

El *désastre* no fa desaparèixer el pensament, sinó que el fa persistir en un refús continuat i indefinit de tota consumació del pensament, en la neutralització de la totalitat:

De la pensée, il faut dire d'abord qu'elle est l'impossibilité de s'arrêter à rien de défini, donc de penser rien de déterminé et qu'ainsi elle est la neutralisation permanente de toute pensée présente, en même temps que la répudiation de toute absence de pensée. L'oscillation (l'égalité paradoxale) est le risque de la pensée livrée à cette double exigence et ignorant qu'il lui faut être souverainement patiente, c'est-à-dire passive hors de toute souveraineté⁶⁴.

40

De fet, la concepció del món com a tot i l'equació de pensament i realitat han estat una temptació constant en la història de la filosofia i semblaven assolir el seu terme en l'apogeu de la modernitat. No obstant això, molts pensadors han posat en dubte el tot sistemàtic i han reivindicat l'alteritat i la diferència irreductibles a la Unitat. Els corrents que s'han situat en aquesta línia han estat especialment nombrosos en el segle XX i, sobretot, després de la Segona Guerra Mundial, arran de les dificultats que comportava aquesta lògica total i de com havia marcat la política i el dramàtic esdevenir de la història –així, per exemple, Rosenzweig⁶⁵ i Lévinas⁶⁶. Podríem dir, a grans trets, que Blanchot també se situa en aquesta línia de pensament, però des del si de l'ambient cultural i el pensament francès contemporani i amb una personalitat pròpia.

⁶² BLANCHOT, Maurice (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard, p. 12.

⁶³ Cf. BLANCHOT, Maurice (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard, pp. 121, 140, 197.

⁶⁴ BLANCHOT, Maurice (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard, p. 57.

⁶⁵ Cf. ROSENZWEIG, Franz (2006). *La estrella de la redención*. Salamanca: Sígueme.

⁶⁶ Cf. LEVINAS, Emmanuel (2006). *Totalidad e infinito*. Salamanca: Sígueme.

Apostarà, doncs, per l'esclat del tot i la remissió de les esclatxes de la unitat a un més enllà –o més ençà– totalment altre, inassolible al pensament o al llenguatge. Aquest més enllà del Mateix, de la Unitat i del Món, en Blanchot es realitza a través de l'art i, en particular, a través de la creació literària. En *L'espace littéraire* mostra aquest posicionament pensant l'art com allò que, no sent una mera fantasia, tampoc no està al servei de la veritat ni del món: «l'art est lié [...] à ce qui est "hors" du monde [...]». Ceta ne signifie pas que l'art affirme un autre monde, s'il est vrai qu'il a son origine non dans un autre monde, mais dans l'autre de tout monde [...]»⁶⁷. La seva reivindicació de tot allò que escapa als valors del món, a la lògica, a l'Estat, a la ciència, a la tècnica, al sentit o a la moral tradicional, explica la seva afinitat pel moviment surrealista, pel pensament de Sade o per corrents diversos d'espiritualitat o misticisme més enllà de les institucions:

Ici, dans le monde, règne la subordination à des fins, la mesure, le sérieux, l'ordre, –ici la science, la technique, l'État, –ici la signification, la certitude des valeurs, l'Idéal du Bien et du Vrai. L'art est "le monde renversé": l'insubordination, la démesure, la frivolité, l'ignorance, le mal, le non sens, tout cela lui appartient, domaine étendu⁶⁸.

41

La defensa de l'Alteritat enfront del Mateix es pot també dibuixar com l'exigència de la discontinuïtat (Heràclit) enfront de la continuïtat (Parmènides). El llenguatge de la continuïtat esdevingué amb Aristòtil el llenguatge oficial de la filosofia. Segons Blanchot, amb la dialèctica hegeliana, la continuïtat es constituirà com una totalitat en moviment que no exclou el moment de la discontinuïtat, sinó que busca incloure'l⁶⁹. El pensament de Hegel ha influenciat molt Blanchot, i el trobem en els seus treballs més destacats⁷⁰. De fet, l'obra d'aquest pensador ha estat molt present i influent a França en la generació de Blanchot, en gran part gràcies al treball de Kojève. Hegel pensa un sistema total on allò real equival a allò pensat i es

⁶⁷ BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 89), pp. 89-90.

⁶⁸ BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 89), p. 287.

⁶⁹ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 6-7.

⁷⁰ Un estudi aprofundit de la influència de Hegel en Blanchot, de la recepció que en fa, de les línies interpretatives que segueix i de la legitimitat d'aquestes el podeu trobar a: ZARADER, Marlène (2001). *L'être et le neutre. À partir de Maurice Blanchot*. Lagrasse: Verdier, pp. 46-62.

pot expressar en el llenguatge. No obstant això, tot i que la presència se sap absoluta, la síntesi no és encara acomplerta i el saber se sap relatiu, el pensament de Hegel resta sempre no reconciliat encara amb la presència com a tot: «[...] aïnsi, Hegel n'est-il encore qu'un pseudo-Hegel»⁷¹. A més a més, la dialèctica que possibilita una síntesi final –un retorn al si– és possible per la introducció de la negativitat en el pensament. La fidelitat a aquesta negativitat, la porta a una dinàmica *in crescendo*, que acabarà desfent el sistema i el pensament, el subjecte i la consciència. La totalitat hegeliana porta d'alguna manera en el seu si el germen de la seva desfeta⁷².

En *L'entretien infini*, Blanchot inclou un capítol en què anomena el pensament de l'Altre “relació del tercer gènere” –*Le rapport du troisième genre. Homme sans horizon*⁷³– i en què, d'una manera bastant “esquemàtica” i sintètica –cosa poc habitual en l'escriptura blanchotiana– hi distingeix tres tipus de relacions de l'experiència humana, cosa que ens ajuda a aclarir i recapitular la qüestió que estem tractant. En el primer tipus de relació, hi regna la llei del Mateix. Es tracta de la recerca de la Unitat, del treball per a unificar les diferències en l'idèntic, de la veritat com a adequació i com a moviment de conjunt. La segona relació és la de la dialèctica, on l'alteritat s'afirma, però retorna al Mateix, ja que el Jo i l'Altre es perden l'un en l'altre i l'Altre no deixa de ser un substitut de l'U. Finalment, Blanchot ens explica un tercer tipus de relació, pel qual ell es decantarà: és la relació del tercer gènere, que no tendeix a la unificació, on es pensa en l'alteritat remetent-nos directament a ella, sense referència a la unitat.

En aquest context del pensament del Mateix i de l'alteritat és complexa la relació de Blanchot amb Heidegger. La influència del filòsof alemany sobre Blanchot és molt notable des de les primeres grans obres. La concepció que Blanchot té de l'ésser, en canvi, no és unívoca i està condicionada per una evolució històrica del seu propi pensament. Així, en alguns moments d'obres com *L'espace littéraire*, l'ésser ens sembla molt proper al que Blanchot anomenarà *neutre*, com allò inassolible per al pensament, allò que sempre es retira⁷⁴. Però, en *Le livre à venir*, Blanchot concep la profunditat de l'ésser com a absència, desfeta –o “desobrament”– de l'ésser, i marca distància amb

⁷¹ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 35.

⁷² Cf. BLANCHOT, Maurice (1971). *L'amitié*. Paris: Gallimard, p. 123.

⁷³ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 94-105.

⁷⁴ Cf. BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 89), pp. 15, 21, 41, 43, 105, 237, 338-340.

Heidegger concebant el desplegament del llenguatge per les relacions entre els mots, que suposen un espai anterior a ells, i no centrant la reflexió en els mots mateixos; és també en aquesta obra que interpreta alguns versos de Hölderlin proposant una lectura explícitament diversa de la del pensador alemany⁷⁵. A poc a poc, l'*ésser*, que tot ho engloba i que, desvelant els ens, possibilita l'esdeveniment de la veritat com a *alétheia*, es fa molt més proper a la idea de totalitat i unitat a què Blanchot s'oposa. El crític francès, cada vegada més, es distanciarà explícitament de Heidegger i, en *L'entretien infini*, posarà radicalment en qüestió l'ontologia heideggeriana. El pensament de Blanchot ens porta, doncs, per la paraula i l'escriptura, més enllà de la totalitat del pensament i la continuïtat de l'*ésser*, més enllà de la dialèctica, però també de l'ontologia⁷⁶. A mesura que la formulació del *neutre* adquirirà importància i esdevindrà central en el pensament de Blanchot, l'alteritat radical s'expressarà per mitjà d'aquesta noció i l'*ésser* s'assimilarà al pensament del món: «L'être n'est pas un neutre, ce n'est encore qu'un écran pour le neutre»⁷⁷.

Emmanuel Lévinas, escrivint sobre Blanchot, ens explica la contraposició entre el món i l'afora del món des de les expressions "Dia" i "Nit", que utilitza sovint el mateix Blanchot⁷⁸. En el Dia trobem el Món, el Poder, l'Acció i tota l'extensió d'allò humà. És la realitat racionalitzada pel treball i la política de la qual parla Hegel. L'art, en canvi, dóna accés a la Nit. Lévinas subratlla la transcendència del món que Blanchot assoleix per la literatura i que fa experiència de l'origen: «Etrangère au Monde et aux arrière-mondes, la littérature, pour Blanchot, suppose le regard du poète, une expérience originelle dans les deux sens de cet adjectif: expérience fondamentale et expérience de l'origine»⁷⁹. Lévinas assenyala aquí la influència sobre Blanchot de l'últim Heidegger, però també n'explicita les diferències fonamentals. Afirmar, en un primer moment: «Il [l'être] est l'espace littéraire, c'est-à-dire extériorité absolue –extériorité de l'absolu exil»⁸⁰, tot veient la marcada influència heideggeriana de *L'espace littéraire*. Però més endavant Lévinas explica com

⁷⁵ Cf. BLANCHOT, Maurice (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 48), pp. 55, 283, 320, 324.

⁷⁶ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 11, 32-34.

⁷⁷ BLANCHOT, Maurice (1971). *L'amitié*. Paris: Gallimard, p. 249.

⁷⁸ Cf. LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, pp. 11-12.

⁷⁹ LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, pp. 12-13.

⁸⁰ LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, p. 17.

l'autenticitat, per a Blanchot, resideix en la no-veritat a què condueix la literatura, i no pas en la «veritat de l'ésser» com en Heidegger, i afirma que el pensament de Blanchot és més desencantat i madur i convida a sortir del món heideggerià⁸¹. En un diàleg amb André Dalmas recollit en el mateix llibre, Lévinas interpreta l'obra de Blanchot en dos sentits, que ens ajuden a comprendre el que estem explicant en aquest subapartat. La primera interpretació seria llegir el pensament blanchotian com l'extrem del nihilisme, la pèrdua del sentit i la disseminació del discurs. La segona interpretació és, això no obstant, la que connecta més directament amb l'esperit levinasià: l'espai literari que Blanchot reivindica –que se situa en el Neutre, com explicarem tot seguit– és el que s'escapa a un món ordenat que prescindeix de tot sofriment humà, és el que recorda a aquest món que la seva totalitat no és total i reivindica una transcendència que se situa més enllà de l'ésser i el no-ésser⁸².

5. El *neutre*, l'alteritat i el pensament del *defora*

Si la vocació de Maurice Blanchot ha estat l'escriptura, la seva preocupació cabdal, les qüestions que obre la literatura, i la tasca del seu pensament, el combat de la totalitat; aquestes recerques conflueixen en la formulació d'una noció: el *neutre*, no exempta tampoc de paradoxes –la paradoxa mateixa que comporta anomenar el desconegut, expressar l'inexpressable.

El pensament de Blanchot es troba en evolució i això es reflecteix en l'estudi que podem fer del *neutre*, les seves diverses formulacions, variants i matisos⁸³. En les seves primeres obres crítiques, les preocupacions de Blanchot i el fons de la seva reflexió ja s'apropen des de formulacions vagues i preliminars al que després s'afirmarà com a *neutre*. En el primer recull d'articles crítics –*Faux pas*–, Blanchot mostra una preocupació central per aquell secret, misteri o veritat incognoscible al qual tendeixen, sense assolir-lo mai, les creacions artístiques, les experiències vitals o les recerques filosòfiques d'autors molt diversos. La formulació del *neutre* en tota la seva intensitat, però, hauria d'esperar encara uns quants

⁸¹ Cf. LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, pp. 40-41.

⁸² Cf. LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, pp. 70-72.

⁸³ Més enllà de la nostra recerca, Marlène Zarader fa també un estudi de les nocions blanchotianes fonamentals en la seva evolució. És en aquest sentit que resultaran interessants per contrastar aquest apartat les pàgines que també dedica a resseguir la seva gènesi i evolució: Cf. ZARADER, Marlène (2001). *L'être et le neutre. À partir de Maurice Blanchot*. Lagrasse: Verdier, pp. 224-231.

anys. A *La part du feu*, trobem el terme “neutralitat” de manera molt marginal i sense la centralitat i densitat que després li serà conferida⁸⁴. No és fins a *L'espace littéraire* que Blanchot fa servir ja explícitament la paraula “neutre” com a adjectiu o en la forma “neutralitat”⁸⁵. El “neutre” no el trobem encara substantivat i la noció no està pròpiament “teoritzada” –ja hem esmentat més amunt l'ambigüitat dels usos de la paraula “ésser” en aquesta mateixa època. Es va perfilant la idea que la literatura tendeix cap a aquest afora impersonal, on regna l'absència i parla una veu neutra. I quelcom semblant passa en *Le livre à venir*⁸⁶.

Potser el salt més important en l'evolució del pensament sobre el neutre es dona amb l'aparició de *L'entretien infini*, l'obra més extensa de Blanchot, que recull treballs escrits durant més de deu anys. Aquí el «neutre» ja apareix substantivat, i fins i tot “personificat”, adreçant-se-li Blanchot en un to sorprenentment molt proper a la pregària: «O neutre, libère-moi de ma fatigue, conduis-moi vers cela qui, quoique me préoccupant au point d'occuper toute la place, ne me concerne pas»⁸⁷. El neutre fins i tot és representat tipogràficament –“±±”– davant els diversos paràgrafs que componen textos d'escriptura més fragmentària⁸⁸. Molt aviat, proposa que pensar és qüestionar en profunditat; les preguntes s'obren cap al neutre i la qüestió més profunda l'anomena qüestió del neutre, que desvincula del problema de l'ésser⁸⁹. En el capítol *Le rapport du troisième genre*⁹⁰ –que ja hem citat més amunt–, Blanchot esmenta tres tipus diferents de relacions entre el Mateix i l'Alteritat; doncs bé, en la relació del tercer gènere, on els dos termes de la relació són irreductibles i no tendeixen a la unificació, apareix el neutre com un buit dissimètric –polaritzat, que no és equació– entre dues alteritats. És un buit no homogeni, que marca una discontinuïtat, un infinit neutre que no neutralitza⁹¹. És també especialment interessant el capítol *René Char et la pensée du neutre*⁹², en què el neutre carac-

⁸⁴ Cf. BLANCHOT, Maurice (1949). *La part du feu*. Paris: Gallimard, pp. 225, 230.

⁸⁵ Cf. BLANCHOT, Maurice (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 89), pp. 24, 30, 56, 127, 141, 323, 324, 347, 361.

⁸⁶ Cf. BLANCHOT, Maurice (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 48), pp. 132, 202, 224, 282, 285, 294, 322, 335, 337.

⁸⁷ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. XXI.

⁸⁸ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. IX-XXVI, 456-458, 528-529, 596.

⁸⁹ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 16, 20, 32.

⁹⁰ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 94-105.

⁹¹ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 101.

⁹² BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, pp. 439-450.

teritza i condueix un determinat tipus de pensament –pensament del neutre–, en què es mostra la influència de René Char sobre Blanchot –i la comunitat de pensament d’ambdós– i en què Blanchot torna a apropar-se i alhora a marcar distància amb la filosofia heideggeriana. També, en *L’entretien infini*, Blanchot comença a dir del neutre que és «un mot de trop»⁹³, una paraula de més a més, “excessiva”, ja que no es pot anomenar –Blanchot accepta d’aquesta manera les paradoxes que comporta tendir cap a l’inassolible, anomenar l’inexpressable. El nom “neutre”, doncs, es proposa com el nom més modest i esborrat⁹⁴. I el neutre es reconeix com a *puissance souveraine*, però que no pot ser assimilada ni en termes d’immanència ni en termes de transcendència⁹⁵. En *L’amitié*, Blanchot vincula el neutre a l’absurd –a allò que va més enllà del sentit– i ho compara a allò diví⁹⁶. Més endavant, en una interpretació interessant –encara que, ell mateix ho afirma, forçosament simplificadora– llegeix tota la història de la filosofia com un esforç per domesticar o recusar el neutre: «Il m’est arrivé de l’écrire, non sans un grand excès de simplification: toute l’histoire de la philosophie pourrait être considérée comme un effort pour domestiquer le neutre ou pour le récuser –ainsi est-il constamment refoulé de nos langages et de nos vérités»⁹⁷.

46

En *Le pas au-delà*, la qüestió del “neutre” és també molt recurrent. En el següent fragment veiem com –molt hàbilment i de manera suggerent– relaciona la mateixa construcció del mot amb l’espai d’*entremig* que vol expressar:

- entre: entre/ne(u)tre. Jeu, jeu sans le bonheur de jouer, avec ce résidu d’une lettre qui appellerait la nuit par le leurre d’une présence négative. La nuit rayonne la nuit jusqu’au neutre où elle s’éteint⁹⁸.

El mot “neutre” apareix en molts altres fragments d’aquesta obra. Cal destacar-ne un de llarguíssim⁹⁹ que comença esmentant l’afirmació del neutre com un gènere en algunes gramàtiques –v.

⁹³ BLANCHOT, Maurice (1969). *L’entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 458.

⁹⁴ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L’entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 580.

⁹⁵ Cf. BLANCHOT, Maurice (1969). *L’entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 581.

⁹⁶ BLANCHOT, Maurice (1971). *L’amitié*. Paris: Gallimard, p. 220.

⁹⁷ BLANCHOT, Maurice (1971). *L’amitié*. Paris: Gallimard, p. 249.

⁹⁸ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 97.

⁹⁹ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, pp. 101-107.

gr. el *to grec*–; el relaciona amb el *defora* i fa referència a la seva impersonalitat, a la pertinença a una pluralitat indeterminada i a la impossibilitat de recloure's en un nom subjecte. «Le neutre est donc impliqué dans le fonctionnement de tout langage, tout en occupant son versant silencieux et en empêchant qu'il ne soit réduit à un jeu complexe de structures déterminables, ainsi qu'à la présence sédimentaire de quelque parole vivante»¹⁰⁰. En aquest mateix fragment encara, Blanchot remarca altres formes que han estat proposades per remetre al “neutre”, però que sempre han resultat insatisfactòries:

Et bien d'autres formes pourraient être proposées sans jamais satisfaire: le *sacré* par rapport au *dieu*, l'*absence* par rapport à la *présence*, l'*écriture* (prise ici comme exemple non exemplaire) par rapport à la *parole*, l'*autre* par rapport à *moi* (et aussi bien à ce *Moi* qu'est autrui), l'*être* par rapport à l'*existence*, la *différence* par rapport à l'*Un*. Le neutre, sans se laisser pour autant connaître (comme au prix d'un savoir absolu), se reconnaît ou plutôt joue en chacun de ces termes qui ont pour trait de n'être pas facilement conceptualisable et, peut-être, de ne l'être pas, parce que s'introduit avec eux une possibilité négative d'un type si particulier qu'on ne saurait le marquer d'une négation ni non plus l'affirmer. Le Neutre, par une simple affinité littéraire, incline vers la Nuit, sans que rien sémantiquement les rapproche. Le Neutre n'a pas les titres mythologiques anciens que toute nuit apporte avec elle. Le neutre dérive, de la manière la plus simple, d'une négation en deux termes: *neutre*, ni l'un ni l'autre. Ni l'un ni l'autre, rien de plus précis¹⁰¹.

47

Blanchot, en *Le pas au-delà*, pren especial consciència de la paradoxa que comporta anomenar el *neutre*: «L'impropre du neutre est peut-être dans la continuité de sens que propose nécessairement un nom [...]»¹⁰²; «Greffé sur toute parole: le neutre»¹⁰³. El “neutre” suposa un pas més enllà –*le pas au-delà*– que no es pot acomplir: «Au neutre –le nom sans nom– rien ne répond, sauf la réponse qui défaille, qui a toujours failli répondre et failli à la réponse, jamais assez patiente pour “passer au-delà”, sans que ce “pas au-delà” soit

¹⁰⁰ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 103.

¹⁰¹ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, pp. 103-104.

¹⁰² BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 108.

¹⁰³ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 117.

accompli»¹⁰⁴. Potser és per la consciència de la limitació que imposa la noció mateixa que, en l'obra posterior *L'écriture du désastre*, si bé el *neutre* hi apareix en diverses formulacions, sembla perdre la centralitat que havia tingut i queda sovint supeditat o anivellat a d'altres expressions, com el *désastre*, la *passivitat* o el *deforma*¹⁰⁵. Caldrà, doncs, que el neutre es neutralitzi ell mateix, com proposa Jean-Luc Nancy, que considera això atenent a l'aparició del neutre en mode adverbial –«*au neutre*»– en un fragment de Blanchot i afirma: «Ni condition *a priori* d'un sujet, ni instance divine, " le neutre " s'oblige à s'effacer du discours qui se tient de lui et sur lui. Il s'y oblige littéralement. / N'est pas d'ailleurs ce que fait déjà, dans la phrase citée à l'instant, l'emploi de " neutre " en mode adverbial? " Au neutre " déplace la nomination du neutre. Le neutre s'y trouve neutralisé»¹⁰⁶. Si bé després dirà que el neutre no pot neutralitzar-se ja que en aquest cas encarnaria una negativitat dialèctica que ja ha estat superada; i evoca –com afirmarà també Blanchot¹⁰⁷– el moviment de la *Aufhebung*.

El neutre l'ha concebut Blanchot, doncs, com un espai buit que no és ni l'un ni l'altre –*ne uter*–, que marca la distància entre dues alteritats, fent-les irreductibles l'una a l'altra, però possibilitant alhora la comunicació entre ambdues a través de la paraula. I és així com besllumem la vinculació íntima de la noció de "neutre" a l'afirmació radical de l'Altre, que fa esclatar el pensament de l'U i la totalitat:

± ± «*Mais le neutre n'est-il pas ce qu'il y a de plus près de l'Autre?*»
— «*Mais aussi le plus éloigné.*» — «*L'Autre est au neutre, même s'il nous parle comme Autrui, parlant alors de par l'étrangeté qui le rend insituable et toujours extérieur à ce qui l'identifierait.*» — «*Ne faut il pas admettre que l'eteron est avec le neuter, non pas comme le positif avec le négatif ou l'endroit avec l'envers, mais qu'il s'y trouve dissimulé, y trouvant l'inapparence de son propre écart et le leurre qui dérobe l'infinité du rapport où il se joue?*» — «*Mais cela ne voudrait-il pas dire que l'Autre toujours sous la menace du neutre et même marqué par le neutre, serait aussi, dans un rapport de vicissitude encore immaîtrisé, ce qui s'en démarque absolument?*» — «*Disons d'abord que l'Autre et le neutre se rapportent à cela même et par cela même qui devrait interdire*

¹⁰⁴ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 162.

¹⁰⁵ Cf. BLANCHOT, Maurice (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard, pp. 49, 52, 65, 77, 93, 95, 97, 103, 123, 201.

¹⁰⁶ NANCY, Jean-Luc (2011). «Le neutre, la neutralisation du neutre». *Cahiers Maurice Blanchot*. 1, p. 23.

¹⁰⁷ Cf. BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 105.

*de jamais les penser ensemble, s'il était possible — cela ne saurait l'être tout à fait — d'affirmer que l'Autre et le neutre, mais nécessairement de manières différentes, ne tombent pas sous la juridiction de l'Un et pas davantage ne se laissent impliquer dans l'appartenance pourtant inévitable à l'Être.» — «De manières différentes: par excès l'un; par défaut l'autre?» — «Peut-être, tout en se rappelant qu'excès, défaut, cette différence qui voudrait faire opposition ne porte presque rien si l'on ne peut la fixer: le défaut étant, dans un cas, excessif, de même que l'excès se fonde su l'immensité d'un manque.» — [...]*¹⁰⁸

La pregunta més profunda que pot fer el pensament esdevé, doncs, la pregunta pel neutre, i aquesta és pregunta per l'Altre i, alhora, pregunta sempre altra, inassolible. El pensament, després de la seva desfeta com a totalitat, no capitula, sinó que es dirigeix vers una altra mesura: la mesura de l'*altre*, de l'altre en tant que altre –no apropiat pel Mateix. Es tracta d'un pensament de l'Altre que ens fa trontollar i sortir de nosaltres mateixos, molt proper a l'altre com a Infinit de Lévinas. Entre Jo i l'Altre la distància és infinita, però alhora l'altre és per a mi la presència mateixa, la presència de l'infinit, presència infinitament altra. L'altre no és un objecte i l'*altri* és l'Altre, ja que tampoc no és un subjecte, ni una caracterització de natura, ni d'ésser, ni de poder; davant de l'altre la relació sempre és irrecíproca, dissimètrica i discontinua. Això també té afinitats amb Lévinas. I hi ha encara un *Altre* que juga en la relació entre dues alteritats que no està en cap dels dos termes, una doble absència, i que és la relació en ella mateixa –el *neutre?*–, la *difèrença* mateixa, el buit irreductible que permet acollir l'altre com a altre.

Blanchot es refereix també molt sovint a l'accés al neutre i a l'altre a través de la mort: cal morir, sortir d'un mateix, per fer aquest pas més enllà –el *pas au-delà*– que ens “consagra” a l'altre:

• *Pense à autrui, de telle sorte que ce ne soit plus toi qui reviennes de cette pensée et que ce ne soit pas en une pensée que tu te portes vers lui*¹⁰⁹.

Serà precisament el pensament de l'Altre –com diu Zarader¹¹⁰– el que farà prendre al conjunt del discurs de Blanchot una direcció ètica –encara

¹⁰⁸ BLANCHOT, Maurice (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard, p. 456.

¹⁰⁹ BLANCHOT, Maurice (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard, p. 176.

¹¹⁰ Cf. ZARADER, Marlène (2001). *L'être et le neutre. À partir de Maurice Blanchot*. Lagrasse: Verdier, pp. 231 ss.

que aquest vessant del seu pensament no sigui aquí objecte d'estudi. Aquests desenvolupaments ètic i polític del seu pensament a partir del caràcter indisponible de l'Altre els remarca també Juan Gregorio¹¹¹.

Segons García Berrio, el neutre supera també, sense contradir-la, tota noció negativa del nihilisme, i l'experiència que se'n fa no és, en cap cas, impersonal, sinó que anomena l'espai de l'exclusió en l'experiència del jo i se'n s'aproxima en la semblança lingüística del diàleg. García Berrio, de fet, subratlla molt les afinitats d'aquest pensament amb el de Lévinas, i considera que l'infinit del neutre i la defensa de l'alteritat radical fan també que el pensament de Blanchot quedi distanciat tant del positivisme estructuralista de Barthes com de la desconstrucció i el sentit de la *Différance* de Derrida, tot i les abundants i productives proximitats amb aquest. Antonio García Berrio afirma el neutre com el lloc on resideix la significativitat inassolible a què tendeix i de què participen les formes del llenguatge, com a tendència límit de la significació, com a virtualitat de la significació i límit de la paradoxa que la seva mateixa formulació comporta¹¹². Però la lectura de Blanchot sembla en ella mateixa paradoxal. Formular aquesta interpretació suposa potser recaure inevitablement en allò que Blanchot denuncia: poder dir el neutre com a significativitat és altra vegada inserir la significativitat en el llenguatge i l'alteritat corre una altra vegada el perill de ser unificada en el Mateix. Què és el *neutre*? En cap cas serà un *què*, en el sentit de la pregunta per l'essència; en cap cas tampoc no és, en el sentit ontològic; en cap cas és sentit. És allò que no és, la pura exterioritat; un terç exclòs, com diu Lévinas:

A ce monde, Blanchot rappelle que sa totalité n'est pas totale –que le discours cohérent dont il se targue, ne rattrape pas un autre discours qu'il n'arrive pas à faire taire, que cet autre discours est dérangé par un bruit ininterrompu, qu'une différence ne laisse pas dormir le monde, et dérange l'ordre où l'être et le non-être s'ordonnent en dialectique. Ce Neutre n'est pas quelqu'un ni même un quelque chose. Ce n'est qu'un *tiers* exclu qui, à proprement parler, *n'est* même pas. Pourtant il y a en lui plus de transcendance qu'aucun arrière-monde n'a jamais entre'ouvert¹¹³.

¹¹¹ Cf. GREGORIO AVILÉS, Juan (1995). *La voz de su misterio. Sobre filosofía y literatura en Maurice Blanchot*. Murcia: Centro de Estudios Teológico-Pastorales «San Fulgencio», p. 23.

¹¹² Cf. GARCÍA BERRIO, Antonio (1994). *Teoría de la literatura*. Madrid: Cátedra, pp. 407-426.

¹¹³ LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, pp. 51-52.

6. Conclusió. Ambigüitats, crítiques i implicacions filosòfiques de l'obra blanchotiana

Les lectures de Blanchot han estat diverses, i reflecteixen l'ambigüitat de la seva mateixa escriptura. Alguns –com García Berrio– veuen una tendència de la seva escriptura cap a un sentit ideal del significat poètic, separant-lo de Barthes o Derrida¹¹⁴. També Rodríguez García creu que el seu pensament apunta encara a una veritat que es presenta com a absència i que seria expressió d'una manifestació terminal de la Modernitat¹¹⁵. Françoise Collin no veu tampoc en Blanchot una expressió de l'absurd: «La philosophie de Blanchot n'est pas une philosophie de l'absurde, dénomination en vertu de laquelle elle a été rapprochée autrefois de celle d'un Camus ou d'un certain Sartre, dans la mesure où elle ne nie pas l'ordre du sens, mais le creuse»¹¹⁶. I fins i tot en fa una lectura teològica i afirma –imprudently– trobar en el seu ateisme certs accents comuns al cristianisme¹¹⁷. Alberto Ruiz de Samaniego, per la seva part, recull l'ambigüitat d'un “sentit del sentit” que es presenta com a sentit absent, expressat a través del *neutre* i que fonamenta una estètica¹¹⁸. Altres autors veuen Blanchot en la línia de la postmodernitat del seu temps –no oblidem que ha estat rebut intensament per Michel Foucault o Jacques Derrida¹¹⁹. Cuesta Abad, de fet, afirma que, per a Blanchot, l'alteritat mateixa és llenguatge¹²⁰ i Juan Gregorio Avilés sembla veure en el moviment neutre de l'escriptura fragmentària una expressió de l'hermenèutica postmoderna: el món com a text sotmès al joc infinit de la interpre-

¹¹⁴ Cf. GARCÍA BERRIO, Antonio (1994). *Teoría de la literatura*. Madrid: Cátedra, pp. 407-426.

¹¹⁵ Cf. RODRÍGUEZ GARCÍA, José Luis (1994). *Verdad y escritura*. Barcelona: Anthropos, pp. 219-244.

¹¹⁶ COLLIN, Françoise (1986). *Maurice Blanchot et la question de l'écriture*. Paris: Gallimard, p. 227.

¹¹⁷ Cf. COLLIN, Françoise (1986). *Maurice Blanchot et la question de l'écriture*. Paris: Gallimard, p. 8.

¹¹⁸ Cf. RUÍZ DE SAMANIEGO, Alberto (1999). *Maurice Blanchot: una estética de lo neutro*. Vigo: Universidad de Vigo, p. 205.

¹¹⁹ No n'hem fet referència en el cos de l'article perquè els seus comentaris remeten sobretot a la producció literària de Blanchot i no a l'obra crítica i filosòfica amb què aquí hem presentat l'autor. Tot i això, cal subratllar el volum de l'obra de Derrida sobre el crític francès: Cf. DERRIDA, Jacques (1986, ren. 2003). *Parages*. Paris: Galilée; i DERRIDA, Jacques (1998). *Demeure. Maurice Blanchot*. Paris: Galilée.

¹²⁰ CUESTA ABAD, José Maria (2000). «Es Decir». A: LEVINAS, Emmanuel (2000). *Sobre Maurice Blanchot*. Madrid: Trotta, p. 18.

tació¹²¹. Lévinas –com ja hem esmentat abans– obre la lectura del pensament de Blanchot en els dos sentits: l'extrem del nihilisme i la disseminació del discurs, o bé la reivindicació de l'alteritat, d'una transcendència més enllà de la totalitat –totalitat que fa insignificant el sofriment humà¹²².

Quina és, doncs, l'aportació i lloc de l'obra de Maurice Blanchot a la reflexió filosòfica actual? Blanchot, en el si de la contemporaneïtat europea, exerceix de pont de diàleg entre molt grans i diversos pensadors de tots els temps, a través dels quals sembla dibuixar-se un pensament propi. Una conversa infinita els intersticis de la qual apunten a l'inexpressable. Literatura i pensament semblen anar de la mà per dirigir-nos vers aquell punt on tota imatge fracassa. Les paradoxes de l'escriptura literària i el plantejament de la seva possibilitat i sentit obren nous horitzons al pensament filosòfic: la preservació de la distància i la diferència asimètrica i insalvable de l'alteritat; el moviment incessant de recerca de l'origen que no es pot consumir en cap sistema tancat i la crítica del Tot en les seves diverses expressions; la desvinculació del coneixement i la *idea* com a imatge "òptica" i "lluminosa"; l'apropament al fons del llenguatge a partir de la veu narrativa i la suspensió de la seva estructura atributiva que havia fonamentat l'ontologia; l'obertura a la "nit" que repta la noció d'experiència i replanteja algunes qüestions de la fenomenologia –com sembla apuntar Marlène Zarader– perquè depassa el *logos*, perquè no és fenomen en sentit kantià, i perquè destitueix la subjectivitat.

Més enllà de la dialèctica hegeliana, que aspira a una síntesi dels contraris en el tot, hi ha en Blanchot una negativitat que el porta a fer esclatar el mateix sistema. Més enllà dels estructuralismes que cerquen una forma lògica de comprensió en les diverses disciplines científiques, Blanchot vol mirar de cara la nit de la incomprensió d'allò que escapa a tota lògica. Més enllà del no-res negatiu del nihilisme postmodern, Blanchot proposa el buit de l'*altra* nit, que beslluma plenitud. Més enllà del cercle hermenèutic, de la proliferació infinita d'interpretacions i de l'imperi del llenguatge, Blanchot proclama la ruïna del mateix llenguatge: la immanència del món i del llenguatge s'esquerden

¹²¹ GREGORIO AVILÉS, Juan (1995). *La voz de su misterio. Sobre filosofía y literatura en Maurice Blanchot*. Murcia: Centro de Estudios Teológico-Pastorales «San Fulgencio», p. 141.

¹²² Cf. LEVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana, pp. 70-72.

i tendeixen cap al límit inassolible que els porta més enllà d'ells mateixos. Més enllà de la fenomenologia husserliana, Blanchot replanteja una experiència límit que l'apropa als místics. Més enllà de la diferència ontològica heideggeriana, Blanchot mostra una Diferència radical que s'expressa en el *neutre* i que vol preservar l'alteritat absoluta. Més enllà de la tasca derridiana de desconstrucció del llenguatge metafísic, Blanchot sembla posar l'accent en l'experiència de l'abisme silenciós que preserva l'origen absent del significat poètic. Finalment, de la mà de Lévinas, vol comprometre's responsablement amb l'altre, l'estranger, el jueu, i apuntar a unes implicacions eticopolítiques que beuen del drama de l'Holocaust.

L'obra de Blanchot, tot i això, no deixa de plantejar algunes apories, inherents probablement a un pensament deliberadament paradoxal, al·lògic i asistemàtic. En l'esforç per preservar l'alteritat radical, el pensador francès sembla dissoldre les subjectivitats en un mar impersonal que bé podria constituir paradoxalment un altre *tot* indiferenciat, fent insignificants l'individu i les particularitats. És per això que Lévinas, tot i preservar la diferència i la dissimetria de l'altre, creu imprescindible conservar la *subjectivitat* com a terme de la relació –si bé reformulada com a *subjecció* a l'altre.

 53

Constatem una altra aporia en la formulació del *neutre*, que, com a noció que remet a l'inexpressable, esdevé sempre un mot *de més a més*, dificultat que el mateix Blanchot no deixa de reconèixer. Poder parlar del neutre sembla conduir inevitablement a la paradoxa d'inserir en el llenguatge allò que el transcendeix, de tal manera que l'alteritat torna a córrer el perill de ser unificada en un *tot*.

Entreveiem també una mena de fil *kantià* en Blanchot que arriba a ell passant per Schopenhauer, Nietzsche o Heidegger i que deu tenir els pressupòsits en un nominalisme que desmereix les possibilitats del llenguatge per dir allò que és i desvincula els *universals* de la realitat. Així, la nit impersonal sembla apropar-se a una mena de tot orgànic irracional, una realitat *noümènica* a la qual s'accedeix per la voluntat i el desig i no pas per la intel·ligència, i a la qual s'ingressa per l'extinció de la individuació. Això sembla pressuposar una realitat escindida entre allò humanament cognoscible i l'incognoscible, emmarcant tot llenguatge en el primer àmbit i impossibilitant tota presència real en el *logos*, cosa que condueix a situar l'origen en l'absència.

No obstant això, no és prudent jutjar l'obra de Maurice Blanchot de manera precipitada. I menys encara quan continua essent tan

limitada la recepció i reflexió que se n'ha fet a casa nostra. Caldrà, doncs, resseguir les línies obertes d'investigació que semblen apuntar a debats interessants, fructífers i originals en els terrenys de l'estètica, la teoria de l'art, la crítica literària i el pensament filosòfic contemporani.

Bibliografia

- ARISTÓTELES (1970). *Metafísica* (ed. trilingüe de V. García Yebra), Vol. I. Madrid, Gredos.
- BIDENT, Christophe (1998). *Maurice Blanchot. Partenaire invisible. Essai biographique*. Seyssel: Champ Vallon.
- BLANCHOT, Maurice (1943, ren. 1971). *Faux pas*. Paris: Gallimard.
- (1949). *La part du feu*. Paris: Gallimard.
- (1955). *L'espace littéraire*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 89).
- (1959). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard (Folio Essais; 48).
- (1969). *L'entretien infini*. Paris: Gallimard.
- (1971). *L'amitié*. Paris: Gallimard.
- (1973). *Le pas au-delà*. Paris: Gallimard.
- (1980). *L'écriture du désastre*. Paris: Gallimard.
- BÜRGER, Christa – BÜRGER, Peter (1998). *La desaparición del sujeto. Una historia de la subjetividad de Montaigne a Blanchot*. Madrid: Akal, pp. 283-296.
- COLLIN, Françoise (1986). *Maurice Blanchot et la question de l'écriture*. Paris: Gallimard.
- CUESTA ABAD, José Maria (2000). «Es Decir». A: LÉVINAS, Emmanuel (2000). *Sobre Maurice Blanchot*. Madrid: Trotta.
- (2001). *La escritura del instante. Una poética de la temporalidad*. Madrid: Akal.
- DE MAN, Paul (1983). *Blindness and Insight. Essays in the Rhetoric of Contemporary Criticism (Second Edition, Revised)*. Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 60-78.
- DERRIDA, Jacques (1986, ren. 2003). *Parages*. Paris: Galilée.
- (1998). *Demeure. Maurice Blanchot*. Paris: Galilée.
- GARCÍA BERRIO, Antonio (1994). *Teoría de la literatura*. Madrid: Cátedra, pp. 407-426.
- GREGORIO AVILÉS, Juan (1995). *La voz de su misterio. Sobre filosofía y literatura en Maurice Blanchot*. Murcia: Centro de Estudios Teológico-Pastorales «San Fulgencio».
- MALLARMÉ, Stéphane (1993). *Obra poética I-II*. Madrid: Hiperión.
- NANCY, Jean-Luc (2011). «Le neutre, la neutralisation du neutre». *Cahiers Maurice Blanchot*, 1, pp. 21-24.

- FERRER GRÀCIA, Joan, ed. i trad. (2011). *De Tales a Demòcrit. El pensament presocràtic. Fragments i testimonis*. Girona: Edicions de la Ela Geminada.
- FOUCAULT, Michel (1986). *La pensée du dehors*. Montpellier: Fata Morgana.
- LÉVINAS, Emmanuel (1975). *Sur Maurice Blanchot*. Montpellier: Fata Morgana.
- (1991). *Ética e infinito*. Madrid: Visor.
- (2006). *Totalidad e infinito*. Salamanca: Sígueme.
- RODRÍGUEZ GARCÍA, José Luis (1994). *Verdad y escritura*. Barcelona: Anthropos, pp. 219-244.
- ROSENZWEIG, Franz (2006). *La estrella de la redención*. Salamanca: Sígueme.
- RUÍZ DE SAMANIEGO, Alberto (1999). *Maurice Blanchot: una estética de lo neutro*. Vigo: Universidad de Vigo.
- STEINER, George (1991). *Presencias reales*. Barcelona: Destino.
- ZARADER, Marlène (2001). *L'être et le neutre. À partir de Maurice Blanchot*. Lagrasse: Verdier.

Joan Cabó Rodríguez
Universitat Ramon Llull
joancabo89@gmail.com

55

[Article aprovat per a la seva publicació el febrer de 2014]